

РЕЖИМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНИХ ТА ПРИВАТНИХ ІНТЕРЕСІВ В УКРАЇНІ

Скоморовський В.Б.,

*доктор юридичних наук, професор,
професор Університету «КРОК»,
м. Київ, вул. Табірна, 30-32, Україна, 03113
e-mail: SkomorovskyVB@krok.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-1020-2322>*

Фельтіна Н.А.,

*здобувачка ступеня вищої освіти «Магістр»
Університет економіки та права «КРОК»
м. Київ, вул. Табірна, 30-32, Україна, 03113
e-mail: FeltinaNA@krok.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-4862-5209>*

REGIMES OF ECONOMIC ACTIVITY: PROBLEMS OF REALIZATION OF PUBLIC AND PRIVATE INTERESTS IN UKRAINE

Skomorovskyi V.B.,

*Doctor of Law, Professor,
Professor of «KROK» University,
Kyiv, Tabirna St., 30-32, Ukraine, 03113
e-mail: SkomorovskyVB@krok.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-1020-2322>*

Feltina N.A.,

*graduate of the Master's degree of
«KROK» University
Kyiv, Tabirna St., 30-32, Ukraine, 03113
e-mail: FeltinaNA@krok.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-4862-5209>*

Анотація. У статті досліджуються сучасні проблеми реалізації публічних та приватних інтересів в Україні, які виникають у процесі управління економічними ресурсами та регулювання господарської діяльності. Аналізується складний і неоднозначний процес взаємодії між державними інтересами, потребами бізнесу та інтересами суспільства, особливо в умовах перехідної економіки. Основною метою є визначення ефективних стратегій та оптимальних режимів господарювання, які могли б забезпечити баланс інтересів держави, приватного сектору та громадськості, а також сприяти інтеграції цих інтересів у загальну економічну політику країни. Актуальність цієї теми зростає у зв'язку зі збільшенням ролі приватного сектору в українській економіці та необхідністю створення нових форм державного управління економікою, які б були орієнтовані на сталий розвиток та соціальну справедливість. Сьогодні в Україні спостерігається необхідність ефективного використання економічних ресурсів, модернізації інфраструктури та залучення іноземних інвестицій, що вимагає чіткого регулювання взаємодії між публічними та приватними інтересами. У процесі дослідження було проведено комплексний аналіз сучасних механізмів реалізації публічних та приватних інтересів в українській економіці. Основні підходи включають державно-приватне партнерство (ДПП) та приватизацію державного майна. Аналіз показує необхідність покращення умов для ДПП, усунення бюрократичних перешкод, створення прозорих тендерів та забезпечення ефективного використання державного майна. Важливо враховувати досвід європейських країн у цьому аспекті для інтеграції більш ефективних та справедливих практик. Приватизація також потребує вдосконалення через створення чіткої та прозорої нормативно-правової бази, яка б забезпечувала рівний доступ до приватизації для всіх учасників ринку та мінімізувала ризики корупції. Це включає удосконалення аукціонних процедур, контроль за аукціонними торгами та незалежний аудит приватизаційних процесів. У ході дослідження було виявлено такі виклики: непрозорість у процесах управління державними ресурсами, проблеми корупції та непрозорі тендери роблять процеси управління ненадійними, що негативно впливає на ефективність вико-

ристання цих ресурсів. Нерівномірний розподіл економічних ресурсів серед приватного та державного сектору створює дисбаланс у конкуренції та ускладнює розвиток середнього бізнесу. Недосконалість законодавчої бази призводить до правових суперечностей у господарському середовищі. Окремо розглянуто роль громадянського суспільства у забезпеченні прозорості та підзвітності в господарських процесах. Неправильне регулювання та відсутність незалежного громадського контролю роблять неможливим ефективне функціонування ринку та державного управління. Громадські організації та незалежні медіа можуть стати важливими союзниками у боротьбі з корупцією та у підвищенні рівня прозорості у процесах управління. Враховуючи досвід європейських країн та виявлені проблеми, пропонуються наступні рекомендації: розвиток системи незалежного аудиту для забезпечення прозорості приватизацій та ДПП, реформування законодавчої бази для адаптації її до європейських стандартів та усунення правових суперечностей, посилення громадського контролю, підтримка громадських ініціатив та створення незалежних платформ для моніторингу процесів управління державними ресурсами. Результати дослідження показують, що інтеграція ефективних механізмів державно-приватного партнерства та систем громадського контролю може стати основою для гармонізації інтересів держави, бізнесу та суспільства. Такі підходи сприяють сталому розвитку української економіки, покращують інвестиційний клімат та забезпечують соціальну справедливість. Дослідження має стратегічне значення для розробки державної політики, спрямованої на створення справедливих та ефективних умов для економічного зростання та стабільності.

Ключові слова: режими господарювання, публічні інтереси, приватні інтереси, державно-приватне партнерство, економічна політика, громадянське суспільство.

Формул: 0, рис.: 0, табл.: 0, бібл.: 14.

Abstract. . The article examines the modern problems of realizing public and private interests in Ukraine, which arise in the process of managing economic resources and regulating economic activity. The complex and ambiguous process of interaction between state interests, business needs and the interests of society is analyzed, especially in the conditions of a transitional economy. The main goal is to determine effective strategies and optimal management regimes that could ensure a balance of the interests of the state, the private sector and the public, as well as contribute to the integration of these interests into the general economic policy of the country. The relevance of this topic is growing due to the increasing role of the private sector in the Ukrainian economy and the need to create new forms of state economic management, which would be oriented towards sustainable development and social justice.

Today in Ukraine there is a need for effective use of economic resources, modernization of infrastructure and attraction of foreign investments, which requires clear regulation of interaction between public and private interests. In the process of the research, a comprehensive analysis of modern mechanisms for the realization of public and private interests in the Ukrainian economy was carried out. The main approaches include public-private partnerships (PPPs) and privatization of state assets. The analysis shows the need to improve conditions for PPPs, eliminate bureaucratic obstacles, create transparent tenders and ensure efficient use of state property. It is important to take into account the experience of European countries in this aspect for the integration of more effective and fair practices.

Privatization also needs to be improved through the creation of a clear and transparent legal framework that would ensure equal access to privatization for all market participants and minimize the risks of corruption. This includes improvement of auction procedures, control over auctions and independent audit of privatization processes. During the study, the following challenges were identified: opacity in the management of state resources, problems of corruption and non-transparent tenders make management processes unreliable, which negatively affects the efficiency of the use of these resources. The uneven distribution of economic resources between the private and public sectors creates an imbalance in competition and complicates the development of medium-sized businesses. The imperfection of the legislative framework leads to legal contradictions in the economic environment.

The role of civil society in ensuring transparency and accountability in economic processes is considered separately. Improper regulation and lack of independent public control make it impossible for the market and public administration to function effectively. Non-governmental organizations and independent media can become important allies in the fight against corruption and in increasing the level of transparency in governance processes.

Taking into account the experience of European countries and the identified problems, the following recommendations can be offered: the development of an independent audit system to ensure the transparency of privatizations and PPPs, reforming the legislative framework to adapt it to European standards and eliminate legal contradictions, strengthening public control, supporting public initiatives and creating independent platforms for monitoring of state resource management processes. The results of the study show that the integration of effective public-private partnership mechanisms and public control systems can become the basis for harmonizing the interests of the state, business and society. Such approaches contribute to the sustainable development of the Ukrainian economy, improve the investment climate and ensure social justice.

The research is of strategic importance for the development of public policy aimed at creating fair and effective conditions for economic growth and stability.

Keywords: management regimes, public interests, private interests, public-private partnership, economic policy, civil society.

Formulas: 0, fig.: 0, tabl.: 0, bibl.: 14.

Постановка проблеми. В умовах перехідної економіки України забезпечення збалансованого розвитку публічних і приватних інтересів є важливим завданням для досягнення економічної стабільності та стійкого розвитку. Перебудова економічних відносин, приватизація та відкриття нових ринків створюють нові умови для ефективного співіснування приватного і державного секторів, що породжує нові виклики у забезпеченні балансу інтересів держави, бізнесу та суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З даної проблематики ґрунтовними розвідками відзначились такі вчені як: Крат В., Линник Л., Мелех Л., Мерник А., Ромовська З., Сагайдак К., Харківська К., Чередніченко М. та інші. Дослідження показують, що в Україні поки не сформована цілісна стратегія реалізації публічних і приватних інтересів. Наголошується на необхідності створення більш прозорих механізмів управління державними активами та розширення державно-приватного партнерства (ДПП) для підвищення ефективності економіки. У той же час, політична воля до реформ залишається нестабільною, що ускладнює впровадження змін у правове середовище.

Формування цілей статті. Метою статті є визначення сучасних проблем реалізації публічних і приватних інтересів у режимах господарювання України та запропонування можливих шляхів їх розв'язання з урахуванням міжнародного досвіду. Важливим у цьому контексті є також обґрунтування доцільності адаптації європейських стандартів управління публічними ресурсами до умов України.

Виклад основного матеріалу. Набуття статусу незалежної України, як правової, демократичної держави та провадження концепції людиноцентричності, згідно з якою держава існує для служіння людині, а не навпаки, сприяло активному процесу нормотворчості [1]. Це мало на меті врегулювання як суспільних, так і приватних аспектів життя відповідно до принципів держави [2]. Незважаючи на інтенсивну законотворчу діяльність, ряд важливих питань досі не знайшли належного відображення ані в законодавстві, ані в правовій доктрині.

Зокрема, питання приватного інтересу залишається складним і потребує детальнішого вивчення, оскільки його недоцільно обмежувати конкретним визначенням. Вивчення та аналіз цього поняття є важливими для забезпечення правового регулювання сфер суспільного життя [3; 4].

Приватні інтереси мають проникати через усю правову систему, знаходячи своє відображення як у прямих, так і в непрямих нормах законодавства, що регулюють різні суспільні відносини. Проблемним залишається і питання співвідношення приватного інтересу з іншими правовими категоріями, такими як публічний інтерес та конфлікт інтересів. Ця тематика частково розкрита лише в одному нормативно-правовому акті – Законі України «Про запобігання корупції», але вона також побічно присутня в інших законодавчих актах, таких як Цивільний кодекс України, Закони «Про захист персональних даних», «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації», а також у рішеннях Конституційного Суду України.

Доктрина права наразі пропонує кілька підходів до вирішення питання про те, який інтерес – публічний чи приватний – має перевагу. Існують щонайменше три основні підходи: один з них вважає, що перевагу має публічний інтерес, інший – що приватний, а третій підхід наголошує на необхідності балансу між цими категоріями [5].

Режими господарювання є сукупністю економічних, політичних та соціальних відносин, що визначають спосіб функціонування ринкових суб'єктів і державних структур. На сьогодні в Україні є очевидна необхідність вдосконалення правового середовища для забезпечення ефективного господарювання в інтересах суспільства та бізнесу.

Реалізація публічних інтересів, зазвичай, стосується забезпечення економічної безпеки, підтримки інфраструктурних проєктів та соціальних ініціатив. Приватні інтереси, в свою чергу, орієнтовані на досягнення економічної вигоди окремими суб'єктами, що часто може вступати у конфлікт з публічними цілями.

Досліджувані фактори, що впливають на реалізацію цивільних прав, можна умовно класифікувати на три категорії: фактори, що впливають із сутності цивільних

прав, ті, що ґрунтуються на основних засадах публічного права, а також універсальні фактори. До останніх належать дотримання принципів законності та пропорційності обмежень. Забезпечення законності є необхідною умовою при застосуванні будь-яких обмежень цивільних прав, а також при реалізації заходів, спрямованих на їх обмеження. Як зазначають дослідники А. М. Мерник та Я. М. Радченко, заходи, що обмежують права та свободи осіб, повинні відповідати правовим нормам і не перевищувати меж, встановлених законом [5, с. 50]. Закон повинен чітко визначати мету, основи та суб'єктів, уповноважених запроваджувати такі обмеження. Перевищення повноважень свідчить не про обмеження цивільних прав, а про їх пряме порушення.

Принцип пропорційності обмежень полягає в тому, що такі заходи мають бути співмірними з обставинами, що зумовили їхнє запровадження. Цей принцип охоплює дві ключові аспекти. По-перше, важливо вміти точно визначити обставини, передбачені законом як передумови обмеження цивільних прав. По-друге, слід правильно оцінити рівень ризику чи небезпеки, який передує введенню обмежень. Наприклад, у період воєнного стану для захисту життя та безпеки суддів і учасників судових процесів було тимчасово призупинено доступ до Єдиного державного реєстру судових рішень та сервісу «Стан розгляду справ». Загроза негативних наслідків зумовила необхідність такого обмеження інформаційних прав учасників процесу [6].

Враховуючи, що обмеження є заходами публічно-правового характеру, рішення щодо їхнього запровадження повинні відповідати процедурам, закріпленим у публічному праві. Це не лише забезпечує обґрунтованість обмежень на державному чи регіональному рівні, а й гарантує дотримання загальних принципів публічного права, таких як об'єктивність, повага до прав людини та дотримання міжнародних договорів. Дотримання цих засад важливе для досягнення балансу між інтересами приватної особи, суспільства та держави, а не лише задоволення ситуативних потреб окремих владних структур.

Ще одна група факторів формується

на основі природи самих цивільних прав. Юридична рівність суб'єктів цивільного права передбачає рівність у межах обмежень цих прав. Органи, що застосовують правові норми, не можуть встановлювати привілеї щодо обсягу прав чи методів їх реалізації, а також у засобах захисту інтересів. Проте законодавством для підтримки національної економіки іноді встановлюється пріоритет інтересів роботодавців у трудових відносинах, що надає їм додаткові права, наприклад, на зміну трудових договорів чи звільнення працівників [7].

Значною проблемою є недосконалість процесу управління державними активами, що створює бар'єри для інвестицій та сприяє формуванню корупційних схем. Наприклад, у процесі приватизації виникає загроза монополізації ринків великими корпораціями, що негативно впливає на конкурентоспроможність економіки [8].

Одним із ефективних рішень є запровадження механізмів державно-приватного партнерства, яке дозволяє інтегрувати приватні ресурси та досвід у вирішення важливих соціальних завдань. Такі проекти здатні забезпечити фінансування інфраструктури, що без залучення приватного капіталу не змогло б бути реалізоване в рамках державного бюджету [9].

Важливим фактором забезпечення балансу між приватними та публічними інтересами є дотримання строків обмежень цивільних прав та подальше регулювання наслідків скасування таких обмежень. При цьому актуальним є питання відновлення прав та компенсацій постраждалим. Обмеження права власності повинне передбачати можливість його відновлення. Аналогічно інші цивільні права також мають можливість до «самовідновлення» після зняття обмежень.

В умовах воєнного стану актуалізується необхідність впровадження процедури реєстрації, що визначена у ст. 353 Цивільного кодексу України. Згідно із Законом України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану», реєстрація означає примусове вилучення індивідуально визначеного майна приватної чи комунальної власності на користь держа-

ви для використання у воєнних цілях із подальшою компенсацією його вартості [10].

Варто також наголосити на правовому механізмі повернення майна після завершення надзвичайних обставин. Власник, що втратив майно внаслідок реквізиції, може вимагати його повернення, якщо обставини, які зумовили реквізицію, припинилися, а майно збереглося. При цьому власник повинен повернути отримані компенсаційні кошти, враховуючи розумну плату за користування майном [11].

Загалом реквізиція не вважається відчуженням, оскільки здійснюється без згоди власника. Її особливістю є обов'язкова компенсація. Власник має право на отримання іншого майна у випадку його реквізиції, якщо це можливо, або ж на відшкодування вартості [12].

Проблема конфлікту інтересів у контексті зіткнення приватних інтересів поки що залишається поза увагою як законодавців, так і науковців. Зокрема, українське законодавство, фокусуючись переважно на конфліктах між публічними та приватними інтересами, не враховує, що корінь багатьох таких конфліктів лежить саме у суперечностях між приватними інтересами. Відтак виникає необхідність у більш ефективному правовому регулюванні цього аспекту, враховуючи як європейські стандарти, так і особливості української правової культури та правосвідомості [13].

Принципи відновлення діють для інших цивільних прав. У контексті воєнного стану було запроваджено обмеження на

продаж алкоголю в окремих регіонах, що негативно вплинуло на бізнес. Відсутність компенсаційних механізмів з боку держави призвела до появи тіньового ринку алкогольних напоїв, що порушує правові засади свободи підприємництва [14].

Результати досліджень підтверджують, що в демократичному суспільстві не може бути чільного інтересу, а гармонія між публічними і приватними інтересами має стати основою для підтримки стабільності. Вони повинні взаємно врівноважувати один одного, щоб запобігти анархії та свавіллю. Українське законодавство містить норму, яка регулює поняття приватного інтересу та конфлікту інтересів, при цьому виділяючи його на реальний і потенційний. Водночас у національній правовій системі бракує положень щодо врегулювання конфліктів між самими приватними інтересами.

Висновки. Результати дослідження підтверджують необхідність удосконалення режимів господарювання в Україні для забезпечення прозорості, ефективності та сталого розвитку. Використання сучасних механізмів співпраці між державою та приватним сектором є важливим кроком для досягнення економічної стабільності. Пропонується вдосконалити законодавчу базу з урахуванням кращих світових практик та посилити контроль за діяльністю державних установ та приватних компаній у стратегічних секторах. Подальші дослідження мають бути зосереджені на розробці ефективних моделей інтеграції публічних і приватних інтересів у національну економіку.

Література:

1. Воєнний стан та трудові відносини: нове законодавче регулювання. URL: https://biz.ligazakon.net/analitics/210189_vonnyy-stan-ta-trudov-vdnosini-nove-zakonodavche-regulyuvannya. (дата звернення: 10.09.2024).
2. Крат В. Реквізиція під час воєнного стану: що, коли і як. Закон і Бізнес. 2022. URL: <https://zib.com.ua/ua/150897.html>. (дата звернення: 10.09.2024)
3. Линник Л. Заборона продажу алкоголю в мирний і воєнний час: відповідальність та роль ОМС. Місцева рада. 2022. URL: <https://ibuhgalter.net/ru/articles/1020>. (дата звернення: 10.09.2024).
4. Мелех Л. В. Принципи і вимоги законності у правозастосовній діяльності. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2008. № 2. С. 1-12.
5. Мерник А. М., Радченко Я. М. Принцип законності обмеження прав і свобод людини і громадянина. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 3. С. 50-53.
6. Президент закликав вести бізнес там, де немає бойових дій. Укрінформ. 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3429898-prezident-zaklikav-vesti-biznes-tam-de-nemaie-bojovih-dij.html>.
7. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»: Закон України від 24.02.2022 № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>. (дата звернення: 10.09.2024).
8. Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану: Закон України від 17.05.2012 № 4765-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text>. (дата звернення: 10.09.2024).
9. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada>.

gov.ua/laws/show/389-19#Text. (дата звернення: 10.09.2024).

10. Ромовська З. В. Українське цивільне право. Право власності: підручник : акад. курс. К. : Правова єдність, 2011. 246 с.
11. Сагайдак К. Права цивільних осіб під час війни: основи, особливості. ПРАВО.UA. 2022. URL: <https://pravo.ua/prava-tsyvilnykh-osib-pid-chas-viiny-osnovy-osoblyvosti/>. (дата звернення: 10.09.2024)
12. Харитонов Є. О., Старцев О. В. Цивільне право України: підручник. К.: Істина. 2007. 816 с.
13. Харківська К. В. Правові гарантії свободи підприємницької діяльності: актуалізація проблеми. Економічна теорія та право. 2015. № 1. С. 226-234.
14. Чередніченко М. Воєнний стан: чи змінились наслідки невиконання цивільно-правових зобов'язань. Юрліга. 2022. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analytics/210706_vonniy-stan-chi-zmnilis-nasltdki-nevikonannya-tsvivlno-pravovikh-zobovuzan. (дата звернення: 10.09.2024).

References :

1. Martial law and labor relations: new legislative regulation. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/210189_vonniy-stan-ta-trudov-vdnosini-nove-zakonodavche-regulyuvannya. (Accessed September 10,2024)
2. Krat, V. (2022) Requisition during martial law: what, when and how. Law and Business. URL: <https://zib.com.ua/ua/150897.html> (Accessed September 10,2024)
3. Linnik, L. (2022) Prohibition of alcohol sales in peacetime and wartime: responsibility and role of local authorities. Local Council. URL: <https://ibuhgalter.net/ru/articles/1020> (Accessed September 10,2024)
4. Melekh, LV. (2008) Principles and requirements of legality in law enforcement. Scientific Bulletin of Lviv State University of Internal Affairs, vol. 2, pp. 1-12.
5. Mernyk, A.M. and Radchenko, Y.M. (2020) Principle of legality of restriction of rights and freedoms of a person and a citizen. Legal scientific electronic journal, vol. 3, pp. 50-53.
6. The President urged to do business where there is no fighting. Ukrinform (2022). URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3429898-prezident-zaklikav-vesti-biznes-tam-de-nemaє-bojovih-dij.html> (Accessed September 10,2024).
7. On Approval of the Decree of the President of Ukraine «On the Introduction of Martial Law in Ukraine»: Law of Ukraine of 24.02.2022 No. 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>. (Accessed September 10,2024).
8. On the transfer, compulsory alienation or seizure of property under the legal regime of martial law or a state of emergency: Law of Ukraine of 17.05.2012 No. 4765-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text> (Accessed September 10,2024)
9. On the legal regime of martial law: Law of Ukraine of 12.05.2015 No. 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (Accessed September 10,2024).
10. Romovska, Z. V. (2011) Ukrainian civil law. Property rights: textbook: academic course. K.: Legal Unity.
11. Sahaidak, K. (2022) Rights of civilians during the war: basics, features. ПРАВО.UA. URL: <https://pravo.ua/prava-tsyvilnykh-osib-pid-chas-viiny-osnovy-osoblyvosti/> (Accessed September 10,2024).
12. Kharitonov E.O., Startsev O.V. (2007) Civil Law of Ukraine: a textbook. K.: «Truth».
13. Kharkivska, K. V. (2015) Legal guarantees of freedom of entrepreneurial activity: actualization of the problem. Economic theory and law, vol. 1, pp. 226-234.
14. Cherednichenko, M. (2022) Martial law: have the consequences of non-fulfillment of civil law obligations changed? Yurliga.. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analytics/210706_vonniy-stan-chi-zmnilis-nasltdki-nevikonannya-tsvivlno-pravovikh-zobovuzan. (Accessed September 10,2024).

Стаття надійшла до друку 13 вересня 2024 року